

علمی - پژوهشی

مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها در مقابله با بحران کرونا (کووید ۱۹)

علی جهانگیری^{۱*}، شهلا حیدریگی^۲ و سپیده وفايي^۳

DOI: 10.52547/irphe.28.3.217

چکیده

شیوع و تداوم ویروس همه‌گیر کرونا، مردم و دولت را با روزهای سخت و سهمگینی مواجه کرد. در این مدت خسارت‌ها و زیان‌های جبران‌ناپذیری بر کشور تحمیل شد. دانشگاه‌ها به‌عنوان نهاد علمی و مردمی در وقوع بحران‌ها، در کنار دولت‌ها نقش هادی، راهنما، آگاه‌کننده و تسهیل‌کننده را دارند و وظایف خود را در قالب مسئولیت اجتماعی انجام می‌دهند. هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها در زمان بحران به‌ویژه بحران کرونا بود تا ضمن تبیین ابعاد مسئولیت اجتماعی، شاخص‌ها و اقدامات و فعالیت نمونه انتخاب شده از دانشگاه‌های ایران بررسی و تحلیل شود. این پژوهش اکتشافی از نظر هدف توسعه‌ای و از نظر روش تجربی و از دید صیغه پژوهش کیفی بود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی سایت دانشگاه‌ها و روش غالب در این پژوهش اسنادی بود. برای روایی و تقلیل داده‌ها در دو مرحله از دیدگاه ۱۵ نفر از اعضای هیئت علمی و خبرگان استفاده و ۱۵ دانشگاه بررسی شد. یافته‌ها نشان داد که دانشگاه‌ها هرکدام عملکردهای متفاوتی را از نظر ابعاد و عناصر مسئولیت اجتماعی داشته‌اند که اطلاع از این ابعاد و مقایسه کارکرد هر کدام از آنها می‌تواند راهگشای اقدامات اساسی و جهت‌گیری‌های دانشگاه‌ها باشد. ابعاد یادشده شامل بعد آموزشی (شامل فعالیت‌های دانشجویی، فعالیت‌های ارتباطی و فعالیت‌های آموزشی)، بعد شناختی (شامل طرح‌های نوآورانه در تولید محصول متناسب با بحران کرونا، فعالیت‌های پژوهشی و تولید علم و دانش‌افزایی)، بعد قانونی (شامل وضع قوانین متناسب با شرایط بحران کووید ۱۹)، بعد بشردوستانه (شامل حمایت از قشرهای آسیب‌دیده و همکاری با سایر مراکز در مبارزه با کووید ۱۹)، بعد اخلاقی (شامل ارائه اطلاعات و توجه به ذینفعان) و بعد اطلاع‌رسانی (شامل بالابردن آگاهی و اطلاع‌رسانی در زمینه پیشگیری، کنترل و مدیریت کرونا ویروس) بود.

کلیدواژگان: کرونا ویروس و جامعه، بحران، مسئولیت اجتماعی، مسئولیت اجتماعی دانشگاه.

۱. استادیار، گروه مدیریت، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول: a.jahangiri@imps.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، تهران، ایران:
heydari4909@gmail.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت بازرگانی، مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، تهران، ایران:
sepidevafayi.b@gmail.com

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۸/۲۴ پذیرش مقاله: ۱۴۰۰/۶/۲۳

مقدمه

مسئولیت اجتماعی با هدف ارتقای گرایش اجتماعی برای اعتلای نظم جامعه در چارچوب قانونی و قراردادی شکل می‌گیرد (Elise Ramstad, 2008). مسئولیت اجتماعی وظیفه‌ای اجتماعی سازمانی است که با قبول آن ضمن انجام دادن وظایف مقرر، به حقوق افراد احترام گذاشته و موجب تسهیل رفاه عمومی می‌شود (Zhu & Tan, 2008) و سازمان نیز فراتر از مسئولیت اقتصادی خود در قبال ذینفعان عمل می‌کند (Gonzalez, Martín, Rodríguez & Román, 2020). از طرف دیگر، مسئولیت اجتماعی ابزاری برای مدیریت شرایط دشوار و حمایت از جامعه در غلبه بر پیامدهای بحران است. البته، عکس‌العمل مناسب سازمان‌ها به بحران به تعهد سازمان به مسئولیت اجتماعی بستگی دارد (Idowu, Vertigans & Burlea Schiopoiu, 2017). اجرای این مسئولیت علاوه بر آثار مثبت برای جامعه، شهرت سازمان را نیز فزونی می‌بخشد و بر فرایندهای ملموس و نامشهود آن تأثیر مثبت می‌گذارد (Gonzalez et al., 2020). دانشگاه از طریق تربیت نیروی متخصص و دانشگر زمینه توسعه جامعه را فراهم می‌سازد (Shafaei Yamchloo, Abili & Faramarz Gharamaleki, 2017).

دانشگاه‌ها به‌مثابه سایر بخش‌های اقتصادی در قبال جامعه پاسخگو و مسئول هستند. برنامه‌های مسئولیت اجتماعی در طی بحران در توسعه رفتارهای مسئولانه سازمان‌ها نقش مهمی دارد. زمانی که سازمان‌ها با بحران مواجه می‌شوند، علاوه بر پیکره اقتصادی، شهرت آنها نیز تحت تأثیر بحران قرار می‌گیرد. سازمان‌هایی که در مواقع بحران مسئولیت اجتماعی بالاتری دارند، عملکرد بهتر و بهره‌وری مناسب‌تری نیز خواهند داشت (Lines, Servaes & Tamayo, 2017). یکی از این بحران‌های همه‌گیر که سرنوشت آحاد جامعه، سازمان‌ها و دولت‌ها را به شدت تحت تأثیر قرار داده است، بحران کرونا (ویروس کووید ۱۹) است. از زمان شیوع ویروس کرونا تا ۱۴ فروردین ۱۴۰۰، در جهان طبق اعلام سازمان بهداشت جهانی (۳ آوریل ۲۰۲۱) حدود ۹۳ میلیون نفر در سراسر جهان به آن مبتلا و بیش از ۲ میلیون نفر جان خود را از دست داده‌اند. بحران عالم‌گیر کرونا به تعبیری جهانی‌ترین چالش بشری است و پنج قاره زمین را مبتلا کرده است (Chitsaz, 2020). این شرایط ویرانگر و عدم قطعیت مرتبط با همه‌گیری ویروس کرونا، چالش جدیدی برای طرفداران مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و سازمان‌ها ایجاد کرد (Ebrahim & Buheji, 2020) و موجب به چالش کشیدن رفتار اخلاقی و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و سازمان‌ها شد (He & Harris, 2020).

در این میان، یکی از اثرگذارترین سازمان‌هایی که به مقوله مسئولیت اجتماعی پرداخته و به ساختن جامعه متعهد کمک کرده‌اند، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی هستند (Habibi, Vazifeh Doost & Jafari, 2016). دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی با ایجاد برنامه‌های دانشگاهی، مراکز تحقیقاتی و دیگر ابتکارات وظیفه مسئولیت اجتماعی را انجام داده‌اند (Dagilienė & Mykolaitienė, 2015). آنها با این کار مشروعیت خود را به دست می‌آورند و انتظار می‌رود دانش دانشگاه بر رفاه اجتماعی تأثیر بگذارد (Baradaran Haghbir, Nourshahi & Roshan, 2019). هرچند بیماری کرونا پیامدهای روانی،

رفتاری، تأثیر بالینی و بین فردی بسیاری به همراه دارد (Farahati, 2020)، لیکن فرصتی را نیز برای جامعه علمی، پژوهشی، دانشگاهی و پزشکی ایجاد کرده است تا نقش مهم و اساسی آنها بیشتر مشخص شود. سؤال اساسی این پژوهش این بود که مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها در قبال بحران کووید ۱۹ چیست تا کارکرد دانشگاه‌ها در زمان بحران کرونا با در نظر گرفتن اهداف اختصاصی زیر بررسی شود:

۱. شناسایی ابعاد مرتبط با مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها در مقابله با بحران ویروس کرونا (کووید ۱۹)؛

۲. شناسایی شاخص‌های مرتبط با مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها در مقابله با بحران ویروس کرونا؛

۳. شناسایی فعالیت‌های صورت پذیرفته در دانشگاه‌ها در مقابله با بحران ویروس کرونا.

مروری بر ادبیات

مسئولیت اجتماعی دانشگاه: اولین توصیف از مسئولیت اجتماعی دانشگاه در پروژه‌ای در دانشگاه‌های شیلی با عنوان "دانشگاه ملت‌ساز" بود که در میانه سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۰۵ صورت گرفت و مسئولیت اجتماعی دانشگاه توانایی توسعه و ترویج مجموعه‌ای از اصول و ارزش‌ها از طریق توسعه چهار فرایند مدیریت، تدریس (آموزش)، تحقیق و مشارکت اجتماعی تعریف شد (Farhadi Rad, Parsa, Shahi & Bahrami, 2020). مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها سیاستی برای عملکرد اخلاقی جامعه دانشگاهی (دانشجویان، اعضای هیئت علمی و کارکنان دانشگاه) است که از طریق مدیریت مسئولانه آموزشی، شناختی، نیروی کار و اثرهای زیست‌محیطی توسط دانشگاه در تعامل دوطرفه با جامعه در پیشبرد توسعه پایدار بشریت اعمال می‌شود. مسئولیت اجتماعی دانشگاه یک فلسفه یا اصل برای جنبش اجتماعی است که می‌تواند برای توسعه و تعامل با جامعه محلی و جهانی به‌منظور حفظ توسعه اجتماعی، زیست‌محیطی، فنی و اقتصادی تلقی شود. دانشگاه در خصوص مسئولیت اجتماعی تعهدی دوگانه دارد: اول اینکه دانشگاه به‌مثابه یک سازمان شایسته است تا درباره مسائل اجتماعی از نظر روحی و روانی و از نظر مسائل زیست‌محیطی حساس باشد و در قبال جامعه درون‌سازمانی (اعضای هیئت علمی، کارکنان، مدیران و دانشجویان) و بیرون‌سازمانی (جامعه) احساس مسئولیت کند. دوم اینکه دانشگاه عهده‌دار وظیفه آموزش و ترویج فرهنگ مسئولیت اجتماعی به سازمان‌ها، شهروندان و جامعه باشد. لذا، شایسته است که دانشگاه هم در نقش سازمانی و نهادی خود مسئولیت اجتماعی را رعایت کند و هم با رفتار، برنامه‌ها و عملکردهایش مروج فرهنگ مسئولیت اجتماعی باشد (Shafaei Yamchloo et al., 2017). دانشگاه با رهیافتی اخلاقی باید زمینه توسعه اجتماعی، بوم‌شناختی، زیست‌محیطی و اقتصادی را فراهم سازد و این به معنای توسعه پایدار اجتماع و تلاش برای هماهنگی آموزش عالی با اهداف اجتماعی، بینش‌ها و ارزش‌های جهانی است (Farhadi Rad et al., 2020). لذا، گنجاندن اولویت‌های جامعه به‌عنوان یک راهبرد قابل توجه و پیش‌شرط اساسی برای احیای مجدد هم‌افزایی مثلث اعضای هیئت علمی- دانشجویان- جامعه است (Mehta, 2011). مسئولیت اجتماعی دانشگاه از طریق راهبردهای مبتنی بر مدیریت، آموزش، تحقیق و توسعه، توانایی مؤسسات آموزش عالی را برای پایداری به یک‌سری از اصول و ارزش‌ها در جامعه ارتقا

می‌دهد (Gallardo-Vázquez, Folgado-Fernández, Hipólito-Ojalvo & Valdez-Juárez, 2020). یافته‌ها نشان داد که تعهد رهبران دانشگاه دلیل اصلی اجرای توسعه پایدار است (Dagilienė & Mykolaitienė, 2015). دانشگاه‌ها در واقع، پلتفرم‌ها (بسترها) را آماده و ضمن رهبری، نقش مجری ابتکارات را نیز ایفا می‌کنند (Mehta, 2011). مسئولیت اجتماعی دانشگاه انتظاری هنجاری از دانشگاه به‌عنوان نهادی اجتماعی است که به نیازهای حال و آتی ذینفعان (درونی و بیرونی)، رفاه اجتماعی، کیفیت زندگی، رفع آسیب‌های اجتماعی و زیست‌محیطی، صلح و همزیستی و پایداری توسعه توجه می‌کند (Vallaey, 2013). از جمله تأثیراتی که دانشگاه بر محیط می‌گذارد، می‌توان به تأثیر سازمانی، شناختی، آموزشی و اجتماعی اشاره کرد (Bokhari, 2017: 6). مسئولیت اجتماعی یکی از عوامل محرک قوی برای توسعه پایدار محسوب می‌شود (Ebrahim & Buheji, 2020).

مسئولیت اجتماعی و مدل‌های مربوط به آن: توسعه‌یافته‌ترین الگوی موجود در زمینه مسئولیت اجتماعی دانشگاه، الگوی مبتنی بر اثرگذاری والایس است که پیشرفته‌ترین مدل موجود نیز به حساب می‌آید (Vázquez, Aza & Lanero, 2014). از نظر جوا (Geva, 2008) مدل کارول (Carroll, 1979) کاربرد بیشتری دارد. به زعم وی مسئولیت اجتماعی شامل چهار بعد اقتصادی، قانونی، اخلاقی و بشردوستانه است.

مدال والایس: پیشرفته‌ترین مدل موجود در زمینه مسئولیت اجتماعی دانشگاه، الگوی مبتنی بر اثرگذاری و شامل ابعاد آموزشی، شناختی، سازمانی و اجتماعی است (Vázquez et al., 2014).

تأثیر سازمانی: دانشگاه بر زندگی جامعه دانشگاهی خود اعم از کارکنان اداری، اعضای هیئت علمی و دانشجویان و خانواده آنها اثر می‌گذارد.

تأثیر آموزشی: دانشگاه به افراد جوان و حرفه‌ای‌ها آموزش می‌دهد و بر اخلاق، ارزش‌ها و تفسیر آنها از جهان و شیوه رفتار آنها تأثیر می‌گذارد. همچنین دانشگاه بر نظام اخلاقی، اصول اخلاقی حرفه‌ای و نقش‌های اجتماعی فردی تأثیر دارد.

تأثیر شناختی: دانشگاه‌ها با تولید دانش مفهوم حقیقت، علم، عقلانیت، مشروعیت، سودرسانی، آموزش و مانند اینها را نشر می‌دهند و بر آنها تأثیر می‌گذارند.

تأثیر اجتماعی: دانشگاه یک مرجع اجتماعی است که موجب پیشرفت، ایجاد سرمایه اجتماعی و آماده‌سازی دانشجویان برای رویارویی با واقعیات دنیای خارج می‌شود (Vallaey, 2008).

با توجه به مدل‌های زیاد در این خصوص، دو مدل والایس و کارول به دلیل کاربردی بودن و اعتبار استفاده مکرر در تحقیقات مرتبط به صورت ترکیبی مبنای نظری این پژوهش قرار گرفت تا بتوان تمام فعالیت‌های انجام‌شده در دانشگاه‌ها در زمینه مسئولیت اجتماعی را پوشش داد. به دلیل ماهیت بحران جاری (کرونا) و نحوه عکس‌العمل دانشگاه‌ها ضمن پژوهش و جمع‌آوری کارکردهای دانشگاه‌ها، یک بعد جدید و مهم به نام اطلاع‌رسانی در همه دانشگاه‌ها به چشم می‌خورد که در مدل والایس و کارول به آن اشاره‌ای

نشده است و این بعد در مسئولیت اجتماعی در قبال بحران‌ها اهمیت مضاعفی دارد. درنهایت، از این بعد در بررسی کارکرد دانشگاه‌ها استفاده شد.

پیشینه پژوهش

هوانگ و دو (Huang & Do, 2021) پژوهشی با عنوان «بررسی تحقیقات تجربی درباره مسئولیت اجتماعی دانشگاه» انجام دادند که هدف آنها مرور نظام‌مند مسئولیت اجتماعی دانشگاه بین سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۲۰ بود. آنها دریافتند که اقدامات مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها برای دستیابی به پایداری و ارتقای عملکرد دانشگاه در سراسر جهان است. ساناردی (Sunardi, 2019) در پژوهشی با عنوان «مسئولیت اجتماعی دانشگاه، تصویر دانشگاه و عملکرد آموزش عالی» به این نتیجه رسید که مسئولیت اجتماعی دانشگاه بر تصویر دانشگاه تأثیر مثبت و معنادار دارد. تصویر دانشگاه نیز تأثیر مثبت و معنادار بر عملکرد آموزش عالی دارد. شفیعی یامچلو و همکاران (Shafaei Yamchloo et al., 2017) در پژوهشی با عنوان «مطالعه شناخت وضعیت موجود مسئولیت اجتماعی دانشگاه مبتنی بر الگوی والایس بر اساس دیدگاه اعضای هیئت علمی» به این نتیجه رسیدند که وضعیت مسئولیت اجتماعی در دانشگاه تهران چندان مطلوب و رضایت‌بخش نیست. در این پژوهش وضعیت مسئولیت اجتماعی دانشگاه در چهار حوزه دانشگاه مسئول از نظر اجتماعی و زیست‌محیطی، آموزش معتبر و مسئولانه حرفه‌ای و شهروندی، مدیریت اجتماعی دانش و مشارکت اجتماعی و حمایت از توسعه پایدار هم بررسی شد.

برادران حقیر و همکاران (Baradaran Haghiri et al., 2019) در پژوهشی با عنوان «مفهوم‌سازی مسئولیت اجتماعی دانشگاه در ایران»، نتایج تحقیق از تحلیل داده‌ها را در قالب مدلی ارائه و راهبردها را در سه سطح کلان (دولت)، میانی (مدیریت دانشگاه) و خرد (اعضای هیئت علمی) مشخص کردند. در این پژوهش مسئولیت اجتماعی دانشگاه به‌عنوان نهاد اجتماعی ارائه و بیان شد که دانشگاه بدون مشارکت اعضای هیئت علمی و کارکنان خود نمی‌تواند مسئولیت اجتماعی خود را انجام دهد. در پژوهش الحسان و همکاران (Al-Hosan, Amani, AIRajeh, Nawal & Arnout, 2020) با عنوان "نقش اعضای هیئت علمی دانشگاه در افزایش آگاهی شناختی و بالا بردن سطح حفاظت از سلامت، ارزش و اخلاق دانشجویان در زمان بحران کرونا"، نتایج نشان داد که اعضای هیئت علمی از طریق آموزش خود مسئولیت اخلاقی، بهداشتی و مهارتی را برای افزایش آگاهی دانشجویان درباره کرونا و ویروس به‌خوبی انجام داده‌اند، درحالی‌که درک مسئولیت شناختی اعضای هیئت علمی برای بالا بردن سطح آگاهی دانشجویان درباره ویروس کرونا متوسط بوده است.

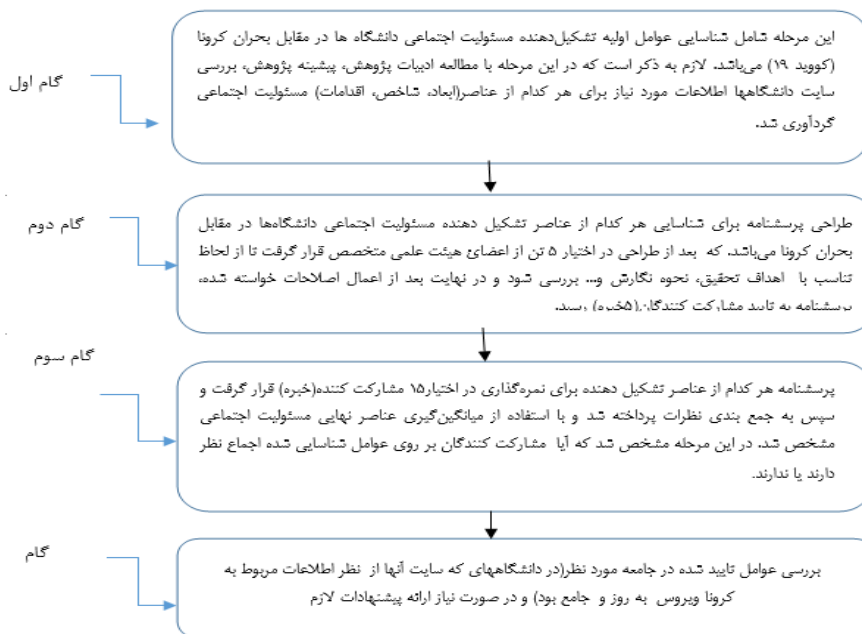
فرهادی راد و همکاران (Farhadi Rad et al., 2020) در پژوهشی با عنوان "شناسایی و واکاوی مسئولیت‌های اجتماعی دانشگاه" درباره مسئولیت اجتماعی بررسی کردند. یافته‌های پژوهش نشان داد که ۲۰ مقوله محوری مسئولیت‌های اجتماعی دانشگاه شناسایی شدند که برای دسته‌بندی آنها از منطق الگوی کارول بهره گرفته شد. پریس و دلیس (۲۰۱۵) در پژوهشی با عنوان "توسعه مسئولیت اجتماعی در

دانشگاه‌های کرواسی و رویکرد معیارسنجی و بازنگری شرایط موجود" اشاره کردند که مسئولیت اجتماعی یکی از اجزای مهم اقتصاد پایدار و توسعه اجتماعی است. آنها دریافتند که مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها باید مطابق با موضوعات روز اجتماعی باشد.

روش پژوهش

پژوهش اکتشافی حاضر از نظر هدف توسعه‌ای و از نظر روش تجربی و از دید صیغه پژوهش کیفی بود. ابزار جمع‌آوری اطلاعات مطالعات کتابخانه‌ای، بررسی سایت دانشگاه‌ها و مبتنی بر مطالعه اسنادی بود که با رهیافت تفسیری و طبیعت‌گرایانه سعی شد تا با اتکا به روش پژوهش اسنادی پدیده مد نظر به صورت واقع‌گرایانه تبیین و تحلیل شود. برای روایی و تقلیل داده‌ها در دو مرحله از دیدگاه خبرگان تا حد اشباع مطالعاتی استفاده شد. فرایند پژوهش بدین شکل بود که ابعاد اولیه مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها در زمان بحران کووید ۱۹ از مبانی نظری استخراج و سپس برای تأیید روایی ابعاد استخراج شده، پرسشنامه‌ای بر اساس طیف لیکرت ۵ تایی از نظر اهمیت تدوین شد و در اختیار ۵ تن از اعضای هیئت علمی متخصص قرار گرفت تا از طریق قضاوت آنان، میزان پوشش و تناسب سؤالات طراحی شده، شکل ظاهری و نحوه نگارش سؤالات از دیدگاه مشارکت کنندگان بررسی شود و بعد از اعمال اصلاحات خواسته شده، روایی محتوایی پرسشنامه تأیید شد. پرسشنامه‌ها برای نمره‌گذاری در اختیار مشارکت کنندگان (۱۵ خبره) قرار گرفت تا در خصوص اهمیت تمام عوامل اظهار نظر کنند. بعد از جمع‌آوری و تحلیل پرسشنامه‌ها، سؤالاتی که نمره زیر ۳ را کسب کرده بودند از فرایند تحقیق حذف شدند و درنهایت، پس از جمع‌بندی آنها، ابعاد اصلی مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها مشخص شد. سپس برای به‌دست آوردن شاخص‌های هر کدام از ابعاد میانگین‌گیری تکرار شد که درنهایت، شاخص‌هایی که میانگین بالای ۳ را کسب کردند، ذیل ابعاد مربوط قرار گرفتند و این عمل برای اقدامات نیز صورت پذیرفت تا این اقدامات به‌عنوان مبنایی برای مقایسه و ارزیابی دانشگاه‌ها استفاده شود.

ملاک انتخاب دانشگاه‌ها برای ارزیابی در این مرحله به‌روز بودن و جامعیت اطلاعات سایت دانشگاه در خصوص بحران کرونا و ویروس بود. برای انتخاب درست جامعه مد نظر و رساندن آن به حداقل قابل پذیرش (۳۰ دانشگاه)، از هر گروه از رتبه‌های یک، دو و سه دانشگاه‌ها، ۱۰ دانشگاه به‌صورت تصادفی انتخاب شدند، اما تعداد زیادی از این دانشگاه‌ها کمترین اطلاعات را در این خصوص نداشتند و لذا، آنها از گردونه تحقیق حذف شدند و عملاً جامعه مورد مطالعه دانشگاه‌هایی بودند که سایت با محتوای اطلاعاتی داشتند و ۸ دانشگاه از طبقه رتبه یک و ۵ دانشگاه از طبقه رتبه دو و ۲ دانشگاه از طبقه رتبه سه انتخاب شدند. متناسب با اهداف و سؤالات پژوهش، گام‌های اجرایی تحقیق به ترتیب در شکل ۱ تشریح و تبیین شده است.

شکل ۱- مراحل اجرای پژوهش

یافته‌ها

بر اساس آمار توصیفی از میان مشارکت‌کنندگان ۳۳/۳۳ درصد بین ۲۵ تا ۴۰ سال سن و ۶۶/۶۶ درصد بالای ۴۰ سال داشتند. بنابراین، بیشترین فراوانی مربوط به مشارکت‌کنندگان بالای ۴۰ سال سن است. بر حسب جنسیت ۸ نفر معادل ۵۳ درصد مردان و ۴۶/۶۶ درصد زنان بودند که بیشترین فراوانی مربوط به مردان است. همچنین ۸۶/۶۶ درصد افرادی بودند که تحصیلات دکتری داشتند و مابقی؛ یعنی ۱۳/۳۳ درصد افراد با مدرک کارشناسی ارشد بودند.

جدول ۱- خصوصیات فردی مشارکت‌کنندگان

درصد فراوانی	فراوانی		
۰	۰	زیر ۲۵ سال	سن
۳۳/۳۳	۵	۲۵ تا ۴۰ سال	
۶۶/۶۶	۱۰	بالای ۴۰ سال	
۴۶/۶۶	۷	زن	جنسیت
۵۳/۳۳۳	۸	مرد	
۱۳/۳۳۳	۲	کارشناسی ارشد	تحصیلات
۸۶/۶۶	۱۳	دکتری	

منبع: محاسبات پژوهش حاضر

مشارکت کنندگان در پژوهش با توجه به حوزه فعالیت (اجرایی، پژوهشی و آموزشی) در دانشگاهها و علاقه‌مندی آنها به مسئولیت اجتماعی دانشگاه انتخاب شدند. از آنجا که عناصر تشکیل دهنده مسئولیت اجتماعی شامل ابعاد، شاخص و اقدامات بودند، فرایند اجرای تحقیق برای عناصر مطرح شده بدین ترتیب بود که برای شناسایی ابعاد نهایی، گام اول تا گام سوم پژوهش طی شد و بعد از شناسایی ابعاد نهایی، سه گام نخست پژوهش ابتدا برای شناسایی شاخص نهایی و سپس شناسایی اقدامات نهایی تکرار شد. در نهایت، گام چهارم تحقیق که بررسی عناصر تحقیق در جامعه مد نظر بود، انجام پذیرفت.

الف. گام اول شناسایی ابعاد تحقیق

گام اول: استخراج ابعاد اولیه مسئولیت اجتماعی. در این مرحله مجموعه‌ای از ابعاد مسئولیت اجتماعی دانشگاهها در مواجهه با کرونا ویروس با توجه به مطالعه ادبیات پژوهش و پیشینه پژوهش تدوین شد که عبارت‌اند از: بعد آموزشی (Vallaey, 2008)، بعد شناختی (Vallaey, 2008)، بعد قانونی (Katsoulakos & Katsoulakos, 2006)، بعد بشردوستانه (Katsoulakos & Katsoulakos, 2006)، فعالیت‌های اخلاقی سازمان (Tench, Bowd & Jones, 2007)، حمایت از اجتماع (Rujirutana & Yaowalak, 2011)، مسئولیت کار/پایداری انسانی (Visser, 2010)، مشارکت در اجتماع (Branco & Rodrigues, 2006)، محیط زیست و سلامت (Sánchez, Segura, 2006)، Ureña & Moreno, 2020) و مشارکت در توسعه اجتماعی (Tench et al., 2007).

گام دوم و سوم برای شناسایی ابعاد نهایی تحقیق: بعد از مشخص شدن ابعاد اولیه مسئولیت اجتماعی، پرسشنامه برای استخراج نهایی هر کدام از ابعاد تشکیل دهنده مسئولیت اجتماعی دانشگاهها در مقابل بحران کرونا (کووید ۱۹) تدوین شد. سپس این پرسشنامه که دارای طیف لیکرت ۵ تایی بود، در اختیار ۵ تن از مشارکت کنندگان خبره از اعضای هیئت علمی دانشگاهها قرار گرفت تا پرسشنامه را از نظر تناسب با اهداف تحقیق، نحوه نگارش و ... بررسی کنند و در نهایت، بعد از اعمال اصلاحات، پرسشنامه به تأیید مشارکت کنندگان (۵ خبره) رسید. در ادامه پرسشنامه‌ها برای نمره‌گذاری در اختیار مشارکت کنندگان (۱۵ خبره) قرار گرفت تا در خصوص اهمیت همه ابعاد اظهار نظر کنند. بعد از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و تحلیل آنها، سوالاتی که نمره زیر ۳ را کسب کرده بودند از فرایند تحقیق حذف و ابعاد اصلی مسئولیت اجتماعی دانشگاهها مشخص شدند. دوباره ابعاد تأییدشده به تأیید گروه مشارکت کننده رسید تا از روایی لازم برخوردار شوند. این ۶ بعد از مسئولیت اجتماعی عبارت‌اند از: تمهیدات آموزشی، تمهیدات شناختی (تولید علم و دانش‌افزایی)، تمهیدات قانونی، تمهیدات بشردوستانه، تمهیدات اخلاقی و تمهیدات اطلاع‌رسانی.

ب. استخراج شاخص‌ها برای مسئولیت اجتماعی

گام اول برای استخراج شاخص‌های اولیه مسئولیت اجتماعی. بعد از مشخص شدن ابعاد نهایی مسئولیت اجتماعی، شاخص‌هایی برای آنها با استفاده از بررسی ادبیات و پیشینه پژوهش به شرح زیر تدوین شد.

استخراج شاخص‌های اولیه بعد اخلاقی: به کار نگرفتن کارکنان توسط دانشگاه برای انجام دادن وظایفی خارج از توان آنها، توجه به ذینفعان، حفظ اسرار و اطلاعات کارکنان و اعضای هیئت علمی و احترام به حریم خصوصی آنان، تکریم کادر درمان و بهداشت، ایجاد فرصت‌های برابر و اجتناب از تبعیض، ترویج آزادی عمل دانشگاه در ورود به معضلات اجتماعی، توسعه سلامت اخلاقی فردی و اجتماعی و ارائه اطلاعات. استخراج شاخص‌های اولیه بعد بشردوستانه: حمایت از قشرهای آسیب‌دیده از کووید ۱۹، داشتن حس نوع‌دوستی به سایرین، مسئولیت‌پذیری در برابر بشریت، کمک و یاری‌رسانی به سایر دانشجویان، بردباری در مقابل خواسته‌های منطقی و حتی غیرمنطقی افراد جامعه، همکاری با سایر مراکز در مبارزه با کووید ۱۹، واکنش به بحران‌های انسانی و طبیعی به وجود آمده در سطح کشور و خدمات‌رسانی مادی و معنوی انسان دوستانه به جامعه.

استخراج شاخص‌های اولیه بعد قانونی: وضع قوانین متناسب با شرایط بحران کووید ۱۹، رعایت استاندارد آموزشی، رعایت الزامات فراقانونی، اتخاذ سیاست‌های مدیریت سبز و تدوین آیین‌نامه‌های مسئله‌محور. استخراج شاخص‌های اولیه بعد آموزشی: ارائه خدمات آموزشی با کیفیت، فعالیت‌های دانشجویی انجام‌شده در زمان کرونا، فعالیت‌های ارتباطی انجام‌شده در زمان کرونا، ارائه خدمات دانشجویی با کیفیت، فعالیت‌های آموزشی در زمان کرونا، ارتباط مؤثر با دانشجویان و رضایت دانشجویان.

استخراج شاخص‌های اولیه بعد شناختی: ارائه خدمات پژوهشی با کیفیت، طرح‌های نوآورانه در تولید محصول متناسب با بحران کرونا و فعالیت‌های پژوهشی انجام‌شده در زمان کرونا. استخراج شاخص‌های اولیه بعد اطلاع‌رسانی: بالا بردن آگاهی و اطلاع‌رسانی در زمینه پیشگیری، کنترل و مدیریت کرونا و ویروس.

گام دوم و سوم برای انتخاب شاخص‌های نهایی تحقیق: در این گام پرسشنامه‌ای بر طبق مراحل یادشده برای استخراج شاخص‌های نهایی مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها در مقابل بحران کرونا (کووید ۱۹) تدوین شد و سپس پرسشنامه مربوط که دارای طیف لیکرت ۵ تایی بود، در اختیار ۵ تن از مشارکت‌کنندگان خبره از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها قرار گرفت تا پرسشنامه را از نظر تناسب با اهداف تحقیق، نحوه نگارش و ... بررسی کنند. در نهایت، بعد از اعمال اصلاحات خواسته شده، پرسشنامه به تأیید مشارکت‌کنندگان (۵ خبره) رسید و سپس برای نمره‌گذاری در اختیار مشارکت‌کنندگان (۱۵ خبره) قرار گرفت تا در خصوص اهمیت همه شاخص‌ها اظهار نظر کنند. بعد از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و تحلیل آنها، سوالاتی که نمره زیر ۳ را کسب کرده بودند، از فرایند تحقیق حذف و شاخص‌های اصلی مسئولیت اجتماعی دانشگاه‌ها مشخص شدند. سپس دوباره این شاخص‌ها به تأیید گروه مشارکت‌کننده رسید تا از روایی لازم برخوردار شوند.

شاخص‌های نهایی بیان شده عبارت‌اند از:

۱. شاخص فعالیت‌های دانشجویی انجام‌شده در زمان کرونا؛
۲. شاخص فعالیت‌های ارتباطی انجام‌شده در زمان کرونا؛
۳. شاخص فعالیت‌های آموزشی در زمان کرونا.

بعد تمهیدات شناختی (تولید علم و دانش‌افزایی) دانشگاه‌ها در بحران کرونا: ۱. شاخص طرح‌های نوآورانه در تولید محصول متناسب با بحران کرونا؛ ۲. شاخص فعالیت‌های پژوهشی انجام‌شده در زمان کرونا. بعد تمهیدات قانونی دانشگاه‌ها در زمان کرونا: شاخص وضع قوانین متناسب با شرایط بحران کووید ۱۹. تمهیدات بشردوستانه دانشگاه‌ها در زمان کرونا: ۱. شاخص حمایت از قشرهای آسیب‌دیده از کووید ۱۹؛ ۲. شاخص همکاری با سایر مراکز در مبارزه با کووید ۱۹. بعد تمهیدات اخلاقی دانشگاه‌ها در زمان کرونا: ۱. شاخص ارائه اطلاعات؛ ۲. شاخص توجه به ذینفعان. بعد تمهیدات اطلاع‌رسانی دانشگاه‌ها در زمان کرونا: شاخص بالا بردن آگاهی و اطلاع‌رسانی در زمینه پیشگیری، کنترل و مدیریت کرونا و ویروس.

ج. استخراج اقدامات برای مسئولیت اجتماعی

گام اول: شناسایی اقدامات اولیه: ابتدا با بررسی مطالعه ادبیات پژوهش و بررسی سایت‌های دانشگاه اقدامات اولیه به شرح زیر شناسایی شد:

اقدامات اولیه برای شاخص فعالیت‌های دانشجویی انجام شده در زمان کرونا (در بعد آموزشی). فعالیت‌های کانون‌های فرهنگی و اجتماعی، تدوین فرایند غیرحضور پذیرش دانشجویان، پاسخگویی تلفنی به سؤالات دانشجویان، تعطیلی فضاهای ورزشی دانشگاه و جایگزین ساختن فعالیت‌های حضوری ورزشی با فعالیت‌های مجازی ورزشی، برگزاری مسابقه، تهیه دستورالعمل‌های آموزشی (مرتبط با کنترل و پیشگیری کرونا). ایجاد سامانه‌های آنلاین و تلفنی مشاوره‌ای (روحی، جسمی و ...)، راه‌اندازی تست آنلاین کرونا، راه‌اندازی سامانه پایش هوشمند و پیگیری سلامت بیماران کووید ۱۹، طراحی پلتفرم سلامت خانگی آنلاین، تهیه و توزیع اقلام بهداشتی، طراحی کیف پول الکترونیکی و طراحی اپلیکیشن آرامگر. اقدامات اولیه برای شاخص فعالیت‌های ارتباطی انجام شده در زمان کرونا (بعد آموزشی). برگزاری جلسات متعدد با کارشناسان درباره آیین‌نامه‌ها و تسهیل روند پاسخگویی به مراجعان با رعایت دستورالعمل‌های بهداشتی، خرید تجهیزات شامل تخته‌های هوشمند، قلم‌نوری، لپ‌تاپ و غیره برای تکمیل امکانات آموزش مجازی در دانشکده‌های مختلف، تولید محتوا به منظور راهنمایی دانشجویان و استادان، ایجاد دسترسی آسان به واحدهای دانشگاهی، تهیه زیرساخت لازم برای برگزاری فعالیت‌های مجازی دانشگاه، تجمع سایت‌های مرتبط با آموزش، پیشگیری و کنترل کرونا و صدور اطلاعیه در خصوص روندهای فعالیت‌های آموزشی. اقدامات اولیه برای شاخص فعالیت‌های آموزشی در زمان کرونا (در بعد آموزشی). تهیه فیلم‌های آموزشی، طرح ملی (مربوط به یادگیری الکترونیکی) برای توانمندسازی معلمان در حوزه یادگیری الکترونیکی، برگزاری دوره ضمن خدمت کارکنان از طریق آموزش مجازی، برگزاری (نشست، همایش، کنگره، کارگاه)، تهیه بروشور و پوستر با محوریت کرونا و ویروس) و برگزاری وبینارهای آموزشی. اقدامات اولیه برای شاخص طرح‌های نوآورانه در تولید محصول متناسب با بحران کرونا (در بعد شناختی).

تولید ماده ضد عفونی کننده گیاهی برای کنترل بیماری کرونا، بررسی استفاده از فناوری‌های نوین از جمله استفاده از اشعه UV در سیستم‌های تهویه، تولید دستگاه تب‌سنج از راه دور هوشمند قابل نصب بر روی دیوار، ساخت سامانه خالص‌سازی هوا، راه‌اندازی سامانه ملی رادیولوژی از راه دور برای مبتلایان به کرونا، ساخت سیستم کمک تنفس مصنوعی، سامانه غربالگری صوتی، تولید کیت، طراحی و ساخت سامانه شناسایی اکسیژن فعال در التهاب، ساخت دستگاه هوشمند برای ضد عفونی کردن، تولید تونل مه‌پاش، تولید مواد ضد عفونی کننده (الکل و ...)، تولید دارو و ساخت ترکیب گیاهی، دستیابی به فناوری تولید ماده اولیه برای تولید الکل و تولید ماسک نانو فیلتر و ضدویروس.

اقدامات اولیه برای شاخص فعالیت‌های پژوهشی انجام شده در زمان کرونا (در بعد شناختی). تهیه کتابچه پیشگیری از کرونا، راه‌اندازی کارگروه تحقیقاتی کرونا، فراخوان ارسال ایده و طرح‌های پژوهشی دانشجویی مرتبط با کرونا، ساخت دستگاه‌ها و تولید محصولات مورد نیاز ستاد کرونا، پژوهش درباره ویروس کرونا، انتشار سلسله گزارش‌های علمی و تخصصی در خصوص شیوع ویروس کرونا، تدوین مقاله، طرح پژوهشی و گزارش علمی درباره کرونا، برگزاری هکتون (فناوری همگرا) در حوزه کووید ۱۹، برگزاری وبینار ساخت ربات هوشمند برای ضد عفونی کردن محیط، نگارش کتاب و دسترسی رایگان به پایگاه‌های اطلاعاتی. اقدامات اولیه شاخص وضع قوانین متناسب با شرایط بحران کرونا (در بعد قانونی). کاهش ساعات اداری و موافقت با مرخصی کارمندان، لغو تمام اردوها، همایش‌ها و نشست‌ها، حذف اثر انگشت ورود و خروج کارکنان، دورکاری، پایش سلامت و تب‌سنجی مراجعان به دانشگاه، تهیه و توزیع اقلام بهداشتی، ضد عفونی و گندزدایی اماکن دانشگاهی، ایجاد مقررات لازم در فعالیت‌های آموزشی و تهیه زیرساخت لازم برای برگزاری فعالیت‌های مجازی دانشگاه.

اقدامات اولیه برای شاخص حمایت از قشرهای آسیب دیده از کرونا (در بعد بشردوستانه). ایجاد کمیته‌های آموزشی، دانشجویی و پشتیبانی و ارتباطات مردمی برای انجام دادن اقدامات جهادی، تهیه و توزیع مواد ضد عفونی کننده در محله‌های کم‌برخوردار، تشکیل ستاد پویش نیکوکاری، حمایت از دانشجویان آسیب‌پذیر از کرونا (به صورت مالی و ...) و تهیه و توزیع بسته‌های معیشتی.

اقدامات اولیه برای شاخص همکاری با سایر مراکز در مبارزه با کرونا (در بعد بشردوستانه). مشارکت فعال تشکل‌های دانشجویی در همکاری به نقاط محروم، تولید انبوه ماسک، همکاری با سازمان‌های مختلف (بهداشت، بسیج، نهاد مردمی و ...) برای مبارزه با ویروس کووید ۱۹.

اقدامات اولیه برای ارائه اطلاعات (در بعد اخلاق). ارائه اطلاعات به‌روز، شفاف، جامع و مکفی. اقدامات اولیه برای توجه به ذینفعان (در بعد اخلاق). ویزیت دانشجویان اتباع خارجی، پرداخت کمک‌هزینه به کلیه کارکنان برای خرید اقلام بهداشتی، ایجاد تسهیلات از طریق دانشگاه در هزینه اینترنت، پیگیری مشکلات اینترنت خانگی استادان و دانشجویان، پیگیری در خصوص انعقاد قرارداد بیمه حوادث دانشجویان، دورکاری کارمندان دارای بیماری‌های خاص و بالای ۶۰ سال، فعالیت شبانه‌روزی کلینیک دانشگاه و ویزیت رایگان دانشجویان، تهیه نرم‌افزار موبایلی برای ارتباط بیمار و پزشک، ساخت سیستم جامع پایش

سلامت هوشمند از راه دور، راه‌اندازی نمونه‌گیری تست کرونا ویژه کارکنان، افزایش ساعت خدمت‌رسانی دانشگاه، تکریم کادر فعال در زمینه مبارزه با کووید ۱۹ و توجه و رسیدگی به انتقادات و پیشنهادهای اقدامات اولیه برای بالا بردن آگاهی و اطلاع‌رسانی در زمینه پیشگیری، کنترل و مدیریت کرونا (بعد اطلاع‌رسانی). انتشار مطالب درباره ویروس کرونا از طریق پیام‌رسان‌های مختلف، انتشار اطلاعیه، بسته‌های آموزشی کرونا، سخنرانی استادان ویروس‌شناسی در خصوص بیماری کووید ۱۹ و شناخت بیماری و چالش‌های آن، تهیه کتابچه آنلاین درباره ویروس کرونا، انتشار راهنمای طب ایرانی برای خودمراقبتی و بهبود ایمنی در برابر ویروس کرونا، ترجمه کتاب دستورالعمل پیشگیری از ابتلا به ویروس کرونا، تهیه گزارش، برگزاری جلسه، همایش، تهیه و پخش پوستر و بروشور. گام دوم و سوم: اقدامات تأیید شده مرتبط با شاخص‌های هر کدام از ابعاد تأیید شده از نظر مشارکت کنندگان: بعد از گذراندن مراحل گفته شده (طراحی پرسشنامه و توزیع و جمع‌آوری آنها) اقداماتی که میانگین بالای ۳ را کسب کردند، به‌عنوان اقدام نهایی شناسایی شدند که عبارت‌اند از:

بعد آموزشی دانشگاهها در زمان بحران کرونا

اقدامات تأیید شده برای شاخص فعالیت‌های دانشجویی انجام‌شده در زمان کرونا: برگزاری مسابقه، تهیه دستورالعمل‌های آموزشی (مرتبط با کنترل و پیشگیری از ابتلا به کرونا)، ایجاد سامانه‌های آنلاین و تلفنی مشاوره‌ای (روحي، جسمی و ...)، راه‌اندازی تست آنلاین کرونا، راه‌اندازی سامانه پایش هوشمند و پیگیری سلامت بیماران کووید ۱۹، طراحی پلتفرم سلامت خانگی آنلاین گارودا، تهیه و توزیع اقلام بهداشتی، طراحی کیف پول الکترونیکی و طراحی اپلیکیشن آرامگر. اقدامات تأیید شده برای شاخص فعالیت‌های ارتباطی انجام‌شده در زمان کرونا: ایجاد دسترسی آسان به واحدهای دانشگاهی (تلفن و ...)، تهیه زیرساخت لازم برای برگزاری فعالیت‌های مجازی دانشگاه، تجمع سایت‌های مرتبط با آموزش، پیشگیری و کنترل کرونا و اطلاعیه در خصوص رود فعالیت‌های آموزشی. اقدامات تأیید شده برای شاخص فعالیت‌های آموزشی در زمان کرونا: برگزاری نشست، همایش، کنگره و کارگاه، تهیه بروشور و پوستر با محوریت کرونا ویروس) و برگزاری وبینارهای آموزشی.

بعد تمهیدات شناختی (تولید علم و دانش‌افزایی) دانشگاهها در بحران کرونا

اقدامات تأیید شده برای شاخص طرح‌های نوآورانه در تولید محصول متناسب با بحران کرونا: راه‌اندازی سامانه ملی رادیولوژی از راه دور برای مبتلایان به کرونا، ساخت سیستم کمک تنفس مصنوعی، سامانه غربالگری صوتی، تولید کیت، طراحی و ساخت سامانه شناسایی اکیژن فعال در التهاب ریوی، دستگاه هوشمند برای ضد عفونی کردن، تولید تونل مه‌پاش، تولید مواد ضد عفونی‌کننده (الکل و ...)، تولید دارو و ساخت ترکیب گیاهی، دستیابی به فناوری تولید ماده اولیه برای تولید الکل و ساخت و تولید ماسک نانو فیلتر و ضد ویروس.

اقدامات تأیید شده برای شاخص فعالیت‌های پژوهشی انجام‌شده در زمان کرونا: تدوین مقاله، طرح پژوهشی و گزارش علمی درباره ویروس کرونا، برگزاری هکتون (فناوری همگرا) در حوزه کووید، برگزاری وبینار ساخت ربات‌هوشمند برای ضدعفونی کردن محیط، نگارش کتاب و دسترسی رایگان به پایگاه‌های اطلاعاتی.

بعد تمهیدات قانونی دانشگاه‌ها در زمان کرونا

اقدامات تأیید شده برای شاخص وضع قوانین متناسب با شرایط بحران کووید ۱۹: فراهم کردن امکان دورکاری، پایش سلامت و طب‌سجی مراجعان در دانشگاه، تهیه و توزیع اقلام بهداشتی، ضد عفونی و گندزدایی اماکن دانشگاهی، ایجاد مقررات لازم در فعالیت‌های آموزشی و تهیه زیرساخت لازم برای برگزاری فعالیت‌های مجازی دانشگاه.

بعد تمهیدات بشردوستانه دانشگاه‌ها در زمان کرونا

اقدامات تأیید شده برای شاخص حمایت از قشرهای آسیب‌دیده از کووید ۱۹: حمایت از دانشجویان آسیب‌پذیر در برابر کرونا (مالی و ...) و تهیه و توزیع بسته‌های معیشتی. اقدامات تأیید شده برای شاخص همکاری با سایر مراکز در مبارزه با کووید ۱۹: تولید انبوه ماسک، همکاری با سازمان‌های مختلف (بهداشت، بسیج، نهاد مردمی و ...) برای مبارزه با ویروس کووید ۱۹.

بعد تمهیدات اخلاقی دانشگاه‌ها در زمان کرونا

اقدامات تأیید شده برای شاخص ارائه اطلاعات: ارائه اطلاعات به‌روز و اطلاعات شفاف. اقدامات تأیید شده برای شاخص توجه به ذینفعان: افزایش ساعت خدمت‌رسانی دانشگاه، تکریم کادر فعال در زمینه مبارزه با کووید، توجه و رسیدگی به انتقادات و پیشنهادهای

بعد تمهیدات اطلاع‌رسانی دانشگاه‌ها در زمان کرونا

اقدامات تأیید شده برای شاخص بالا بردن آگاهی و اطلاع‌رسانی در زمینه پیشگیری، کنترل و مدیریت کرونا و ویروس: تهیه گزارش، برگزاری جلسه و همایش، تهیه و پخش پوستر و بروشور. گام چهارم: در این گام برای بررسی عوامل تأیید شده در جامعه مد نظر به سایت تمام دانشگاه‌های کشور برای ارزیابی آنها بر طبق عناصر تأیید شده مراجعه شد. در این مرحله دانشگاه‌هایی برای ارزیابی انتخاب شدند که سایت آن از نظر اطلاعات مربوط به کرونا و ویروس به‌روز و جامع بود.

تمهیدات آموزشی دانشگاه‌ها در زمان بحران کرونا: در این بعد با توجه به وجود ۱۵ آیت‌م که در بعد تمهیدات آموزشی به تأیید مشارکت کنندگان رسیده بود، طیف پیشنهادی مطابق جدول ۲ نیز برای ارزیابی مشارکت کنندگان تأیید و مبنای تحلیل قرار گرفت.

جدول ۲- طیف پیشنهادی برای تمهیدات آموزشی

طیف نمره‌دهی دانشگاه‌ها برحسب فعالیت	ضعیف	نسبتاً ضعیف	متوسط	نسبتاً خوب	خوب
فراوانی انجام دادن فعالیت در دانشگاه‌ها	۱-۳	۴-۶	۷-۹	۱۰-۱۲	۱۳-۱۵

با توجه به جدول ۳، در بعد آموزشی تقریباً بیشتر دانشگاه‌ها در این حوزه به‌طور متوسط فعالیت‌های مربوط را انجام داده‌اند. همچنین از نظر توجه به اقدامات با توجه به مأموریت دانشگاه و امکانات دانشگاه‌های مربوط، اقدامات تهیه دستورالعمل‌های آموزشی، تهیه و توزیع اقلام بهداشتی، ایجاد دسترسی به واحدهای دانشگاهی، تهیه زیرساخت‌های لازم و اطلاعیه در خصوص روند فعالیت آموزشی اقداماتی بودند که بیشتر دانشگاه‌ها توانستند این حوزه‌ها را پوشش بدهند، ولی این به معنای پوشش‌دهی ۱۰۰ نبوده است، بلکه با توجه به نظرهای خبرگان می‌توان گفت که در این دانشگاه‌ها در حد متوسط برای آنها اقدام شده است؛ اما در مقایسه کل اقدامات دانشگاه‌ها، دانشگاه‌های تهران، تربیت مدرس و شهید بهشتی در رده نسبتاً خوب قرار دارند.

تمهیدات شناختی (تولید علم و دانش‌افزایی) دانشگاه‌ها در بحران کرونا: در این بعد با توجه به وجود ۱۶ آیت‌م که در بعد تمهیدات شناختی به تأیید مشارکت کنندگان رسیده بود، طیف پیشنهادی مطابق جدول ۴ برای ارزیابی مبنای تحلیل قرار گرفت.

جدول ۴- طیف پیشنهادی برای تمهیدات شناختی

طیف نمره‌دهی دانشگاه‌ها برحسب فعالیت	ضعیف	نسبتاً ضعیف	متوسط	نسبتاً خوب	خوب
فراوانی انجام دادن فعالیت در دانشگاه‌ها	۱-۴	۵-۷	۸-۱۰	۱۱-۱۳	۱۴-۱۶

با توجه به جدول ۵، در بعد تمهیدات شناختی (تولید علم و دانش‌افزایی)، از میان دانشگاه‌ها - با توجه به مأموریت دانشگاه و امکانات آن - دانشگاه تهران در حوزه طرح‌های نوآورانه در تولید محصول متناسب با بحران کرونا و فعالیت‌های پژوهشی با بیشترین فراوانی رتبه اول - البته، در طیف متوسط - و دانشگاه‌های شهید بهشتی و رازی هرکدام با ۷ فراوانی رتبه دوم - البته در طیف نسبتاً ضعیف - و دانشگاه‌های باهنر و سمنان با کسب ۲ فراوانی رتبه آخر را کسب کردند. همچنین از نظر توجه به اقدامات با توجه به مأموریت دانشگاه و امکانات دانشگاه مربوط، دسترسی رایگان به پایگاه‌های اطلاعاتی و تدوین مقاله، طرح پژوهشی و گزارش علمی) در باره ویروس کرونا اقداماتی بودند که بیشتر دانشگاه‌ها توانستند به نحو مطلوب در اجرای آنها گام بردارند. در بقیه ابعاد فعالیت‌های دانشگاه‌ها کمتر از متوسط و تقریباً قابل توجه نبوده است.

تمهیدات بشردوستانه دانشگاه‌ها در زمان کرونا: در این بعد با توجه به وجود ۴ آیتم که در بعد تمهیدات بشردوستانه به تأیید مشارکت کنندگان رسیده بود، طیف پیشنهادی مطابق جدول ۸ برای ارزیابی توسط مشارکت کنندگان تأیید شد.

جدول ۸- طیف پیشنهادی برای تمهیدات بشردوستانه دانشگاه‌ها در زمان کرونا

طیف نمره‌دهی دانشگاه‌ها برحسب فعالیت	ضعیف	متوسط	خوب (مطلوب)
فراوانی انجام دادن فعالیت در دانشگاه‌ها	کمتر از دو	دو	بیشتر از دو

با توجه به جدول ۹، در بعد تمهیدات بشردوستانه تمام دانشگاه‌های مربوط تقریباً اقدامات حمایتی را از دانشجویان خود به‌عمل آورده‌اند و از نظر همکاری نیز فعالیت آنان با نهادها و سازمان‌ها چشمگیر بوده است. مطلبی که در اقدامات دانشگاه‌ها دیده نشد، حمایت از قلمرو بیرون دانشگاه‌ها (اجتماع غیردانشگاهی) بود. در میان این دانشگاه‌ها فقط دانشگاه‌های گلستان، خوارزمی و سمنان با کسب ۲ فراوانی از مجموع چهار فعالیت نمره متوسط را کسب کردند و بقیه دانشگاه‌ها نمره مطلوب را به‌دست نیاوردند. البته، مطلوب بودن در اینجا نسبی است، چرا که در مقایسه با یک استاندارد و حجم کار مشخص نیست و این قضاوت میزان و حجم مطلوب بودن فعالیت دانشگاه‌ها را نشان نمی‌دهد.

جدول ۹- تمهیدات بشردوستانه دانشگاه‌ها در زمان کرونا

شاخص	حمایت از قشرهای آسیب‌دیده از کووید ۱۹		همکاری با سایر مراکز در مبارزه با کووید ۱۹		مجموع فعالیت‌ها
	حمایت از دانشجویان آسیب‌پذیر در برابر کرونا (مالی و ...)	تهیه و توزیع بسته‌های معیشتی	تولید انبوه ماسک	همکاری با سازمان‌های مختلف (پهناخت، بسیج، نهاد مردمی و ...) برای مبارزه با کووید ۱۹	
اقدامات دانشگاه					
تهران	*	*	*	*	۳
تربیت مدرس	*	*	*	*	۴
شیراز	*	*	*	*	۴
فردوسی مشهد	*	*	*	*	۴
گلستان	*	*	*	*	۲
شهید بهشتی	*	*	*	*	۴
رازی	*	*	*	*	۴
علامه طباطبایی	*	*	*	*	۴
الزهراء	*	*	*	*	۴
تبریز	*	*	*	*	۳
کاشان	*	*	*	*	۴
بوعلی سینا	*	*	*	*	۳
سمنان	*	*	*	*	۲
باهر	*	*	*	*	۳
خوارزمی	*	*	*	*	۲

تمهیدات اخلاقی دانشگاهها در زمان کرونا: در این بعد با توجه به وجود ۵ آیتیم که در بعد تمهیدات اخلاقی به تأیید مشارکت کنندگان رسیده بود، طیف پیشنهادی مطابق جدول ۱۰ برای ارزیابی مبنای تحلیل قرار گرفت.

جدول ۱۰- طیف پیشنهادی برای تمهیدات اخلاقی دانشگاهها در زمان کرونا

طیف نمره‌دهی دانشگاهها برحسب فعالیت	ضعیف	متوسط	خوب (مطلوب)
فراوانی انجام دادن فعالیت در دانشگاهها	کمتر از دو	دو	بیشتر از دو

با توجه به جدول ۱۱، در بعد ارائه اطلاعات به ذینفعان و توجه به آنها تمام دانشگاهها در خصوص ذینفعان درون دانشگاهی شامل دانشجویان و کارکنان خوب عمل کرده‌اند، اما شواهدی دریافت نشد که آنها خدماتی را برای ذینفعان خارج از این دو قشر ارائه کرده باشند، حتی در خصوص خدماتی که ذینفعان داخلی نقش واسطه را برای جامعه و نهادهای مدنی و سازمانها ایجاد کنند. هیچ‌کدام از دانشگاههای مورد مطالعه فراتر از سه فعالیت یادشده، فعالیت‌هایی شبیه تعیین استانداردهای اخلاقی، تعیین کدهای اخلاقی یا بایسته‌های الزام‌آور عرفی را انجام نداده‌اند که شاید به دلیل نوع ماهیت بحران بوده است.

جدول ۱۱- تمهیدات اخلاقی دانشگاهها در زمان کرونا

شاخص	ارائه اطلاعات		توجه به ذینفعان		مجموع فعالیتها	
	ارائه اطلاعات به‌روز	اطلاعات شفاف	افزایش ساعت خدمت‌رسانی دانشگاه	تکریم کادر فعال در زمینه مبارزه با کووید ۱۹	توجه و رسیدگی به انتقادات و پیشنهادهای	فراوانی
دانشگاه تهران	*	*	*	*	*	۴
تربیت مدرس	*	*	*	*	*	۴
شیراز	*	*	*	*	*	۴
فردوسی مشهد	*	*	*	*	*	۴
گلستان	*	*	*	*	*	۴
شهید بهشتی	*	*	*	*	*	۴
رازی	*	*	*	*	*	۴
علامه طباطبایی	*	*	*	*	*	۴
الزهراء	*	*	*	*	*	۴
تبریز	*	*	*	*	*	۴
کاشان	*	*	*	*	*	۴
بوعلی سینا	*	*	*	*	*	۴
سمنان	*	*	*	*	*	۴
کرمان	*	*	*	*	*	۴
خوارزمی	*	*	*	*	*	۴

تمهیدات اطلاع‌رسانی دانشگاه‌ها در زمان کرونا: در این بعد با توجه به جنس اقدامات تعریف‌شده که به تأیید مشارکت‌کنندگان رسیده است و همچنین اطلاعات موجود، طیف پیشنهادی مطابق جدول ۱۲ برای تمهیدات اطلاع‌رسانی دانشگاه‌ها در زمان کرونا به تأیید رسید.

جدول ۱۲- طیف پیشنهادی برای تمهیدات اطلاع‌رسانی دانشگاه‌ها در زمان کرونا

تهیه و پخش پوستر و بروشور			برگزاری جلسه و همایش			تهیه گزارش		
بالای ۲۰۰	۱۵۰-۲۰۰	زیر ۱۵۰	۴۰ به بالا	۲۰ تا ۴۰	زیر ۲۰	بالای ۴۵	۲۰ تا ۴۰	زیر ۲۰
عالی	متوسط	ضعیف	عالی	متوسط	ضعیف	عالی	متوسط	ضعیف

با توجه به جدول ۱۳، یک بعد مستقل به ابعاد اضافه شده است. از نظر نقش اطلاع‌رسانی برای بالا بردن آگاهی جامعه تهیه گزارش‌های علمی، برگزاری جلسات و تهیه و پخش بروشور به‌عنوان شاخص‌های نشان‌دهنده انتخاب شدند. در این خصوص ۸ دانشگاه (دانشگاه‌های تهران، تربیت مدرس، شهید بهشتی، رازی، تبریز، علامه و الزهرا) هر سه فعالیت گزارش‌دهی، برگزاری جلسات و تهیه پوستر را در سطح عالی انجام داده و بقیه دانشگاه با توجه به مقیاس در نظر گرفته‌شده متوسط تا ضعیف بوده‌اند.

جدول ۱۳- تمهیدات اطلاع‌رسانی دانشگاه‌ها در زمان کرونا

بالا بردن آگاهی و اطلاع‌رسانی در زمینه پیشگیری، کنترل و مدیریت کرونا و بروسر			شاخص
تهیه و پخش پوستر و بروشور	برگزاری جلسه و همایش	تهیه گزارش	اقدامات دانشگاه
عالی	عالی	عالی	تهران
عالی	عالی	عالی	تربیت مدرس
عالی	متوسط	عالی	شیراز
عالی	متوسط	متوسط	فردوسی مشهد
عالی	ضعیف	ضعیف	گلستان
عالی	عالی	عالی	شهید بهشتی
عالی	عالی	عالی	رازی
عالی	عالی	عالی	علامه طباطبایی
عالی	عالی	عالی	الزهراء
عالی	عالی	عالی	تبریز
عالی	عالی	ضعیف	کاشان
عالی	ضعیف	متوسط	یوعلی سینا
عالی	ضعیف	متوسط	سمنان
عالی	متوسط	ضعیف	کرمان
عالی	متوسط	متوسط	خوارزمی

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از اجرای این پژوهش بررسی کارکرد دانشگاه‌ها از نظر مسئولیت اجتماعی و ابعاد مربوط به آن در خصوص ویروس کووید ۱۹ بود و اینکه آنها چه فعالیت‌هایی را در این زمینه انجام و چه واکنش‌هایی را داشته‌اند و این واکنش‌ها تا چه حد در راستای مسئولیت اجتماعی آنها بوده است. طبق چهارچوب نظری پژوهش شش بعد اصلی تمهیدات آموزشی، تمهیدات شناختی (تولید علم و دانش‌افزایی)، تمهیدات قانونی، تمهیدات بشردوستانه، تمهیدات اخلاقی و تمهیدات اطلاع‌رسانی شناسایی شدند. نتیجه تحقیق بعد از جمع‌بندی‌های انجام‌شده در خصوص ابعاد، شاخص‌ها و اقدامات به شرح زیر است:

یافته‌های پژوهشی در بعد آموزشی نشان داد که دانشگاه‌ها در امور دانشجویی و فوق‌برنامه و فعالیت‌های ارتباطی و آموزشی مرتبط با کرونا به‌صورت مطلوب عمل نکرده‌اند؛ گرچه در میان دانشگاه‌ها، دانشگاه شهیدبهشتی با بیشترین فراوانی رتبه اول و دانشگاه‌های تهران و تربیت مدرس رتبه دوم و دانشگاه‌های تبریز و گلستان رتبه آخر را از این نظر کسب کردند. بقیه دانشگاه‌ها فعالیت‌های چشمگیر نداشته و کمتر از متوسط ارزیابی شده‌اند.

در بعد تمهیدات شناختی (تولید علم و دانش‌افزایی) نیز از میان دانشگاه‌ها، با توجه به مأموریت و امکانات دانشگاه مربوط، دانشگاه تهران رتبه اول و دانشگاه‌های شهید بهشتی و رازی هرکدام رتبه دوم را در میان دانشگاه‌ها از نظر انجام دادن اقدامات کسب کردند، گرچه طرح‌های نوآورانه ارائه‌شده از طیف گسترده‌ای برخوردار نبود. همچنین این دانشگاه‌ها از نظر تسهیل و انجام دادن فعالیت‌های پژوهشی از قبیل دسترسی رایگان به پایگاه‌های اطلاعاتی و تدوین مقاله، طرح پژوهشی و گزارش علمی کمتر از متوسط بودند و فعالیت‌های چشمگیری در خصوص بحران کرونا انجام نداده‌اند.

در خصوص تمهیدات قانونی همه دانشگاه‌ها سعی کرده‌اند تا با تهیه دستورالعمل‌های آموزشی و غیرآموزشی فضای داخل دانشگاه را منطبق با شرایط کرونا تنظیم کنند تا کارکنان و دانشجویان از آسیب‌های مربوط در امان بمانند.

در خصوص تمهیدات بشردوستانه گرچه حمایت از دانشجویان آسیب‌پذیر، تهیه و توزیع بسته‌های بهداشتی و همکاری با سازمان‌ها و نهادهای جامعه تقریباً در همه دانشگاه‌ها مطلوب بوده است تا دانشگاهیان و خانواده‌های آنان از بحران مذکور کمتر آسیب ببینند، اما دانشگاه‌ها حوزه‌های جمعیتی فزاینده‌تری را تحت پوشش قرار نداده‌اند، گرچه خانواده دانشگاهیان جزء محدوده بیرون دانشگاه هستند و جزو جامعه به حساب می‌آیند.

از نظر ادای تکالیف اخلاقی و توسعه اخلاقیات، دانشگاه‌ها سعی کرده‌اند تا با ارائه اطلاعات مناسب و به‌روز و شفاف مأموریت خود را انجام دهند و توجه کافی را به ذینفعان دانشگاهی داخل مرزهای دانشگاهی داشته‌اند، ولی در این حوزه فعالیت‌هایی را که سایر ذینفعان را پوشش دهد، در هیچ‌کدام از سایت‌های دانشگاهی آثاری پیدا نشد.

در بعد آگاهی‌سازی گرچه فعالیت‌های زیادی از قبیل تهیه گزارش، برگزاری همایش و جلسات هم‌اندیشی، چاپ بروشور و پوستر در همه دانشگاه‌ها صورت گرفته است، اما در مقایسه مختصر با سایت دانشگاه‌های خارجی این فعالیت‌ها ضعیف ارزیابی می‌شود. گرچه برای ارزیابی این نوع فعالیت‌ها بزرگی دانشگاه و تعداد هیئت علمی و نسبت‌های مربوط به آن باید رعایت شود، اما به هر حال، ۵۰ درصد از دانشگاه‌های انتخاب‌شده در این پژوهش جزو دانشگاه‌های برتر کشورند؛ بنابراین، با توجه به ماهیت دانشگاه‌ها، جامعه فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی بیشتری را از دانشگاه‌ها انتظار دارد.

نتیجه مطالعات مشابه در حوزه مسئولیت اجتماعی و استخراج ابعاد و مؤلفه‌های مسئولیت اجتماعی به‌نحوی همسو بودن آنها را با این پژوهش نشان داد. برای مثال، وارنیک و کوکران^۴ به مدلی اشاره کردند که شامل سطوح اقتصادی، قانونی، اخلاقی و داوطلبانه بود (Shah Hoseini & Arabloy, 2015). Moghaddam, 2015). جیبالا و همکاران (Djaballah, Hautbois & Desbordes, 2017) در تحقیق خود به بعد بشردوستی اشاره کرده‌اند که این بعد در هرم مسئولیت اجتماعی کارول نیز به چشم می‌خورد. همچنین در پژوهش علوی و همکاران (Alavi, Ghafouri & Henry, 2020) دو مقوله مشارکت در فعالیت‌های عام‌المنفعه و مشارکت در فعالیت‌های خیریه بیان شده است که آنان این دو فعالیت را در بعد بشردوستی قرار داده‌اند. در این پژوهش نیز دو فعالیت حمایت از قشرهای آسیب‌دیده و همکاری با سایر مراکز در بعد بشردوستی بیان شده‌اند. لانتوس (Lantos, 2002) در سال ۲۰۰۲ دو مسئولیت اخلاقی و نوع‌دوستی را در مدل مسئولیت اجتماعی خود ذکر کرد. بر اساس نظر وی، مسئولیت اجتماعی باید بر دو مفهوم متمرکز باشد: جلوگیری از آسیب‌ها و صدماتی که می‌تواند در نتیجه فعالیت‌های شرکت باشد و تحقق اهداف راهبردی کسب‌وکار. قاسم نژاد و همکاران (Ghasemnejad, Jazini, Muhammad Moghaddam & Hendiani, 2019) نیز در پژوهش خود از ابعاد قانونی و اخلاقی به‌عنوان ابعاد مسئولیت اجتماعی نام بردند. بنابراین، نیاز است که با فعال‌تر کردن نهادها و سازمان‌های مرتبط برای اجرایی کردن مؤلفه‌ها و شاخص‌های اثرگذار، که در این پژوهش به آنها اشاره شد، به‌منظور کاربردی کردن آنها در وضعیت موجود اقدامات بنیادی صورت گیرد.

پیشنهادات

۱. دانشگاه‌ها در زمان بحران باید برنامه‌ای مصوب در حوزه مسئولیت اجتماعی تعریف و ابعاد شش‌گانه مسئولیت اجتماعی خود را در زمان وقوع بحران و حتی در شرایط طبیعی تبیین و فعالیت‌های مربوط را مشخص کنند.

۲. ذینفعان دانشگاه و گروه‌های هدف قبل از انجام یافتن اقدامات و فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی کاملاً تعریف شوند و تا حد امکان این اقدامات برای ذینفعان خارج از خانواده دانشگاه نیز صورت گیرد تا ذینفعان

ضمن ادای دین خود در مقابل جامعه، بتوانند از پایگاه اجتماعی مردمی برخوردار شوند و در سیاستگذاری‌های جامعه در بدنه حاکمیتی نه در زمان بحران، بلکه در تمام شرایط نقش مؤثری ایفا کنند. ۳. گرچه دانشگاه‌ها تمهیدات اخلاقی و قانونی را به‌دلیل ماهیتشان به‌خوبی رعایت می‌کنند، اما شایسته است که در خصوص تمهیدات بشردوستانه و تمهیدات شناختی فعالیت بیشتری داشته باشند و عملکرد مطلوب در این حوزه، فضای پذیرش مردمی را افزایش می‌دهد و جایگاه مفید بودن آنها را تثبیت می‌کند. ۴. در خصوص اقدامات آموزشی و پژوهشی در زمانی که جامعه در تنگنا قرار گرفته است و محدودیت‌هایی مثل تحریم، کمبود منابع و بحران وجود دارد، گسترده کردن این تمهیدات و ارائه نوآوری‌ها و طرح‌های نوین برای گذار از بحران نه‌تنها سرمایه اجتماعی را در جامعه تقویت می‌کند، بلکه دانشگاه از پایگاه اجتماعی قوی‌ای برخوردار خواهد شد.

۵. در خصوص فعالیت‌های اطلاع‌رسانی گرچه رسانه‌ها نقش زیادی دارند، اما بخشی از اطلاع‌رسانی محتوایی و نه صرفاً خبری دانشگاه‌ها می‌تواند باورهای مردم را در خصوص واقعیت کرونا و رعایت الزامات تهیه‌شده از طرف نهادهای علمی و دانشگاهی تقویت کند.

محدودیت‌ها

یکی از محدودیت‌های اصلی پژوهش این بود که امکان مقایسه کمی و محاسبه کیفیت و فعالیت‌ها میسر نبود و استاندارد خاصی نیز در این زمینه وجود نداشت تا عملکردها با آن مقایسه شود. همچنین تنها منبع اطلاعاتی در دسترس سایت دانشگاه‌های مذکور بود که مبنای جمع‌آوری اطلاعات قرار گرفت. ممکن است دانشگاه‌ها فعالیت‌هایی را در زمینه مسئولیت اجتماعی انجام داده باشند، ولی در سایت ثبت نشده باشد. لذا، استفاده از روش‌های ترکیبی برای سایر پژوهشگران پیشنهاد می‌شود.

References

1. Alavi, S., Ghafouri, F., & Henry, H.B. (2020). Identify the dimensions of social responsibility of famous athletes. *Sports Management Studies*, 12(59), 153-176 [in Persian].
2. Baradaran Haghiri, M., Nourshahi, N., & Roshan, A.R. (2019). The concept of university social responsibility in Iran. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 25(3), 1-26 [in Persian].
3. Bokhari, A.A. (2017). Universities' social responsibility (USR) and sustainable development: A conceptual framework. *SSRG International Journal of Economics and Management Studies (SSRG-IJEMS)*, 4(12), 16-8.

4. Branco, M.C., & Rodrigues, L.L. (2006). Communication of corporate social responsibility by Portuguese banks: A legitimacy theory perspective, *Corporate Communications. International Journal*, 11 (3), 428-232.
5. Carroll, A. (1979). A three-dimensional conceptual model of corporate performance. *Academy of Management Review*, 4(4), 497- 505.
6. Chitsaz, M.J. (2020). Challenges and analysis. *Scientific and Technical Quarterly Journal of Social Impacts Assessment*. Second Issue. Special issue on the consequences of coronavirus outbreak. pp. 151 -162 [in Persian].
7. Dagilienė, L., & Mykolaitienė, V. (2015). Disclosure of social responsibility in annual performance reports of universities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 213, 592-586.
8. Djaballah, M., Hautbois, C., & Desbordes, M. (2017). Sponsors' CSR strategies in sport: A sensemaking approach of corporations established in France. *Sport Management Review*, 20(2), 211-225.
9. Ebrahim, A., & Buheji, M. (2020). A pursuit for a 'holistic social responsibility strategic framework' addressing COVID-19 pandemic needs. *American Journal of Economics*, 293-304.
10. Elise Ramstad, H. (2008). Innovation generating model–simultaneous development of work organization and knowledge infrastructure, 37-47.
11. Farahati, M. (2020). Psychological consequences of the coronavirus outbreak in the community. *Journal of Social Impact Assessment*. (2). Special issue of the consequences of the corona outbreak. pp. 208-225 [in Persian].
12. Farhadi Rad, H., Parsa, A., Shahi, S., & Bahrami, M. (2020). Identifying and analyzing the social responsibilities of the university. (21), 45-33 [in Persian].
13. Ghasemnejad, Kh., Jazini, A.R.; Muhammad Moghaddam, Y., & Hendiani, A. (2019). The model of social responsibility of organizations in crime social prevention. *Disciplinary Management Quarterly Journal*, 14 (1), 32-9 [in Persian].
14. Gallardo-Vázquez, D., Folgado-Fernández, J.A., Hipólito-Ojalvo, F., & Valdez-Juárez, L.E. (2020). Social responsibility attitudes and behaviors influence on university students' satisfaction. *Social Sciences*, 1-21.

15. Geva, A. (2008). Three models of corporate social responsibility: Interrelationships between theories, research.
16. Gonzalez, A.B., Martín, F.D., Rodríguez, G.C., & Román, C.P. (2020). Contribution of social responsibility to the work involvement of employees. *Corp Soc Responsib Environ Manag*, 1-11.
17. Habibi, N., Vazifeh Doost, H., & Jafari, P. (2016). Components of promoting social responsibility in Islamic Azad University. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 22 (2), 125-145 [in Persian].
18. He, H., & Harris, L. (2020). The impact of Covid-19 pandemic on corporate social responsibility and marketing philosophy. *Journal of Business Research*, 1-28.
19. Huang, Y.F., & Do, M.H. (2021). Review of empirical research on university social responsibility. *International Journal of Educational Management*.
20. Idowu, S.O., Vertigans, S., & Burlea Schiopoiu, A. (2017). *Corporate social responsibility in times of crisis*. Springer: Cham, Switzerland.
21. Katsoulakos, P., & Katsoulakos, Y. (2006). A multi-dimensional view of corporate responsibility, Ψ CR working papers.
22. Lantos, G.P. (2002). The ethicality of altruistic corporate social responsibility. *Journal of Consumer Marketing*, 19(3), 205-230.
23. Lines, K.V., Servaes, H., & Tamayo, A. (2017). Social capital, trust, and firm performance: The value of corporate social responsibility during the financial crisis. *The Journal of Finance*, 72(4), 1785-1824.
24. Al-Hosan, M., Amani, M., AlRajeh, M., Nawal, A., & Arnout, B. (2020). The role of university teaching staff members in cognitive awareness and raising the level of health protection, value, and moral of students through the COVID-19 pandemic. *Journal of Public Affairs*, 1-13.
25. Rujirutana, M., & Yaowalak, P. (2011). A model of customer loyalty and corporate social responsibility. *Journal of Services Marketing*, 25(2), 122-133.
26. Mehta, S.R. (2011). Corporate social responsibility (CSR) and universities: Towards an integrative approach. *International Journal of Social Science and Humanity*, 1(4).

27. Sánchez, V.M., Segura, E.A., Ureña, L.J.B., & Moreno, V.M. (2020). Examining the research evolution on the socio-economic and environmental dimensions on university social responsibility. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 1-30.
28. Shafaei Yamchloo, T., Abili, KH., & Faramarz Gharamaleki, A. (2016). Study of recognizing the status of university social responsibility based on the Wallis model based on the views of faculty members (Case: University of Tehran). *Iranian Journal of Higher Education*, 8 (4), 79-102 [in Persian].
29. Shah Hoseini, M.A., & Arabloy Moghaddam, S. (2015). *Corporate social responsibility: A comprehensive approach*. Tehran: Tehran University Press [in Persian].
30. Sunardi (2019). University social responsibility, university image, and higher education performance. *Indonesian Management and Accounting Research* , 18, 62-78.
31. Tench, R., Bowd, R., & Jones, B. (2007). Perceptions and perspectives: Corporate social responsibility and the media. *Journal of Communication Management*, 11(4), 348-370.
32. Vallaey, F. (2013). Defining social responsibility: A matter of philosophical urgency for universities. Article in Global university network for innovation (GUNi).
33. Vallaey, F. (2008). University social responsibility: A mature and responsible definition. *Higher Education in the World*.
34. Vázquez, J.L., Aza, C.I., & Lanero, A. (2014). Are students aware of university social responsibility? Some insights from a survey in a Spanish university. *International Review on Public and Nonprofit Marketing*, 11, 195-208.
35. Visser, W. (2010). The age of responsibility: CSR 2.0 and the new DNA of business. *Journal of Business Systems, Governance and Ethics*, 5(3), 7.
36. Zhu, D., & Tan, K.H. (2008). Issues and challenges of CSR practices in textile industry: An empirical study in Suzhou, China. *Management and Enterprise Development Journal*, 5(6), 759-779.

